

# СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Міжнародна колективна монографія



---

**ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ  
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

**КОМРАТСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ  
В УМОВАХ ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

**Міжнародна колективна монографія**

**Київ  
Інтерсервіс  
2021**

**Рекомендовано до друку:**

Вченою радою Інституту економіко-правових досліджень НАН України  
(протокол № 13 від 23 грудня 2020 року)

Вченою радою ФЕН Національного університету «Києво-Могилянська академія»  
(протокол № 6 від 25 листопада 2020 року)

Вченою радою Комратського державного університету  
(протокол № 3 від 11 грудня 2020 року)

**Рецензенти:**

**Котельник А. П.** – габілітований доктор економічних наук, професор, перший проректор з навчальної роботи Молдавської економічної академії;

**Насіров Е.** – доктор наук, професор Академії державного управління при Президентові Азербайджанської Республіки;

**Квілінський О. С.** – доктор філософії з економіки, габілітований доктор економічних наук, професор Лондонської академії науки і бізнесу.

**Авторський колектив:**

Д.ю.н., доц. Кірін Р.С. (підр. 1.1; 4.1); д.е.н., проф. Левитська А.П., д.е.н., проф. Яніогло Н.П. (підр. 1.2); д.е.н., проф. Крупка М.І., д.е.н., проф. Демчишак Н.Б., д.е.н., проф. Кульчицький М.І. (підр. 1.3); д.е.н., проф. Коваленко Ю.М., Біловус Т.В. (підр. 1.4); д.е.н., проф. Сьомкіна Т.В., к.е.н., доц. Гужавіна І.В., к.е.н., доц. Тарасевич О.В. (підр.1.5); д.е.н., проф. Мельникова М.В., к.е.н., доц. Тарасевич О.В., к.е.н., с.н.с. Градобоева Є.С. (підр.1.6); д.е.н., проф. Храпкіна В.В., д.е.н., проф. Андрушків Б.М., д.е.н., проф. Кирич Н.Б., д.е.н., с.н.с. Погайдак Н.Б., д.е.н., проф. Шерстюк Р.П. (підр 1.7); д.е.н. проф. Коверга С.В., д.держ.упр., проф. Вольська О.М., к.е.н., доц. Гуменна О.В., Храпкін О.М. (підр.2.1); к.е.н., доц. Бітюк І.М., к.е.н., доц. Панкова Л.І., к.е.н., доц. Мильніченко С.М. (підр. 2.2); к.е.н., доц. Павлова О.В. (підр. 2.3); д.е.н., доц. Болдирева Л.М., Гришко В.В. (підр. 2.4); Кустов В.П. (підр. 2.5); Каневська І.М. (підр. 2.6); к.е.н., доц. Фрунза С.А. (підр. 3.1); д.е.н., проф. Квасницька Р.С. (підр. 3.2); Яценко І.В. (підр. 3.3); д.е.н., професор, проф. Вовк В.Я., к.е.н., доц. Жежерун Ю. В., к.п.н., доц. Гурман О.М. (підр. 3.4); к.е.н., доц. Грубляк О.М., к.е.н., доц. Лисенко Ж.П. (підр. 3.5); д.е.н., проф. Кудріна О.Ю., Костирко Д.Р. (підр. 3.6); к.е.н., доц. Грищенко М.П. (підр. 3.7); д.е.н., доц. Лойко В.В., Руденко В.С., Золотоверха А.В. (підр. 3.8); д.е.н., проф. Метеленко Н.Г., к.с.-г.н., доц. Лохоня О.І., Афанов Р.П., к.е.н., доц. Попова А.О., к.е.н., доц. Сіліна І.В. (підр. 4.2); к.е.н., доц. Клопов І.О. (підр. 4.3); д.т.н., проф. Коваленко В.Л. (підр. 4.4); к.е.н., с.н.с. Трушкіна Н.В. (підр. 4.5); д.п.н., проф. Матукова Г.І., д.п.н., доц. Гасанов М., к.е.н., доц. Матукова-Ярига Д.Г. (підр. 4.6).

Стратегії сталого розвитку територій в умовах посткризового відновлення

**Х 90** [текст] : [монографія] / під заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В.В., д.ю.н., проф. Устименка В.А. – К.: Інтерсервіс, 2021. – 382 с.

**ISBN 978-966-999-091-4**

Матеріали друкуються в авторській редакції. В монографії максимально зменшено втручання в обсяг та структуру відібраних матеріалів. Автори несуть відповідальність за достовірність інформації, що включено до монографії.

© Інститут економіко-правових досліджень НАН України, 2021 р.

© Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2021 р.

© Комратський державний університет, 2021 р.

## **ЗМІСТ**

### **РОЗДІЛ 1.**

#### **ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

1.1. Постконфліктні території: політико-правові, термінологічні та інституційні відносини	7
1.2. Пріоритети кластерної політики на регіональному рівні на прикладі Республіки Молдова.	21
1.3. Парадигмальні засади фінансового регулювання інноваційної діяльності у контексті забезпечення сталого розвитку країни і територіальних громад	34
1.4. Концептуальні підвалини інвестиційного процесу на ринку цінних паперів	45
1.5. Сучасний стан і проблеми розвитку Донецької області	53
1.6. Стратегічні орієнтири відновлення сфери життєдіяльності міста на постконфліктних територіях	63
1.7. Досвід реалізації стратегії розвитку територіальних громад у постконфліктних умовах	73

### **РОЗДІЛ 2.**

#### **ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ І МЕТОДИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

2.1. Управління розвитком національної інноваційної системи як інструмент розвитку територій в умовах посткризового відновлення	102
2.2. Регіональна економіка: використання потенціалу кластерної політики та сучасних управлінських систем	116
2.3. Стратегія управління ринком праці Кіровоградської області в умовах посткризового відновлення	125
2.4. Розвиток смарт-технологій в менеджменті: досвід країн Європейського Союзу	134
2.5. Розвиток інформаційного забезпечення управління процесом ціноутворення біржових товарів	143
2.6. Сучасні підходи до маркетингового менеджменту освітніх послуг закладів вищої освіти	152

---

### РОЗДІЛ 3.

## ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ

3.1. Особливості формування фінансових ресурсів місцевого бюджету в Україні та досвід інших країн світу	161
3.2. Заощадження домогосподарств в системі фінансового забезпечення економічного розвитку України	172
3.3. Фінансові інститути розвитку як учасники ринку інвестиційних послуг: функціональний аспект	180
3.4. Фінансова підтримка розвитку туристичної галузі як складова посткризового розвитку територій	190
3.5. Фінансове забезпечення підприємств Чернівецької області	210
3.6. Логіко-граматичний аналіз системи чинників змін податкового планування на підприємствах	221
3.7. Рейтингове оцінювання як інструментарій визначення рівня інвестиційної привабливості закладів курортно-рекреаційної сфери	240
3.8. Аналітичні аспекти впливу пандемії на розвиток бізнесу в Україні на засадах соціальної безпеки	249

### РОЗДІЛ 4.

## ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ

4.1. Інституційні відносини у забезпеченні екологічної безпеки міст на постконфліктних територіях	268
4.2. Екологізація діяльності промислових підприємств Східного регіону України в контексті державної політики	272
4.3. Зарубіжний досвід та методика оцінки ефективності державного регулювання розвитку відновлюваної енергетики України	303
4.4. Економіко – екологічні аспекти використання біогазових технологій у промисловості	328
4.5. Еколого-економічні аспекти розвитку транспортно-логістичної системи економічного району «Полісся» в умовах зеленої економіки	350
4.6. Управління екологічними ризиками: механізм зменшення зовнішнього негативного впливу на здоров'я населення	364
<b>ІНФОРМАЦІЯ ПРО СПІВАВТОРІВ МОНОГРАФІЇ</b>	<b>378</b>

---

## CONTENT

### CHAPTER 1

#### **THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BACKGROUND TO FORM A STRATEGY FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TERRITORIES UNDER THE CONDITIONS OF POST-CRISIS RECOVERY**

1.1. The post-conflict territories: political and legal, terminological and institutional relations	7
1.2. Cluster policy priorities at the regional level using the example of the Republic of Moldova.	21
1.3. The paradigmatic framework for financial regulation of innovative activities in the context of sustainable development of the country and territorial communities	34
1.4. The conceptual framework for the investment process on the securities market	45
1.5. The current state and development problems of Donetsk region	53
1.6. Strategic guidelines for the restoration of the city's living environment in the post-conflict territories	63
1.7. The experience with development strategy of territorial communities under post-conflict conditions	73

### CHAPTER 2

#### **INNOVATIVE APPROACHES AND METHODOLOGICAL TOOLS OF TERRITORIAL DEVELOPMENT UNDER THE CONDITIONS OF POST-CRISIS RECOVERY**

2.1. Development management of National System of Innovation as a tool for the territorial development under the conditions of post-crisis recovery	102
2.2. Regional economy: harnessing the potential of cluster policy and modern management systems	116
2.3. Labor market management strategy of Kirovohrad region under the conditions of post-crisis recovery	125
2.4. Development of smart technologies in management: the experience of the European Union	134
2.5. Development of information provision for the management of pricing process of exchange goods	143
2.6. Modern approaches to marketing management of educational services of higher education institutions	152

---

**CHAPTER 3**  
**FINANCIAL SUPPORT FOR THE TERRITORIAL**  
**DEVELOPMENT UNDER THE CONDITIONS OF POST-**  
**CRISIS RECOVERY**

3.1. Peculiar features of forming the financial resources of local budget in Ukraine and experience around the world	161
3.2. Savings of households in the system of financial support of economic development of Ukraine	172
3.3. Development finance institutions as participants of the market of investment services: a functional aspect	180
3.4. Financial support of tourism business in Ukraine as a component of post-crisis development of the territories	190
3.5. Financial support of enterprises of Chernivtsi region	210
3.6. Logical-grammatical analysis of system of drivers of change in tax planning at enterprises	221
3.7. Rating assessment as an instrumentarium for determining the level of investment prospects of resort- recreational institutions	240
3.8. Analytical aspects of impact of the pandemic on business development in Ukraine on the basis of social security	249

**CHAPTER 4**  
**ENVIRONMENTAL-ECONOMIC ASPECTS OF FORMING A**  
**STRATEGY FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF**  
**TERRITORIES UNDER THE CONDITIONS OF POST-CRISIS**  
**RECOVERY**

4.1. Institutional relationships for ensuring the environmental security of cities in the post-conflict territories	268
4.2. Environmentalization of industrial activities in the Eastern region of Ukraine in the context of state policy	272
4.3. Foreign experience and methodology for assessing the efficiency of state regulation of the development of renewable energies in Ukraine	303
4.4. Economic-environmental aspects of the use of biogas technologies in industry	328
4.5. Environmental-economic aspects of the development of transport and logistics system of "Polissya" economic region in a green economy	350
4.6. Environmental risk management: a mechanism to reduce the external negative impact on public health	364
<b>INFORMATION ABOUT MONOGRAPH CONTRIBUTORS</b>	<b>378</b>

8. Лукиша Р.Т. Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах ризиків як об'єкт державного управління. Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія «Державнеуправління»). 2015. № 2 (3). С. 197–201.
9. Стаханов Д.В. Стратегическое управление жилищно-коммунальным хозяйством (ЖКХ) как социально-экономической системой. Вестник Таганрогского государственного педагогического института. 2014. Т. 1. С. 108–112.
10. Хашиева Л.В. Практика стратегического управления развитием городов: анализ зарубежного опыта. Государственное строительство. 2009. № 2. С. 56–64.
11. Цыдыпова Т.Б. Управление рисками на этапе прогнозирования социально-экономического развития территории. Российское предпринимательство. 2013. Том 14. № 14. С. 26–34.
12. Coyne S.J. Reconstruction and Reconciliation: What's Economics Got to Do With It? *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*. 2017. P. 69–83.
13. Del Castillo G. Economic Reconstruction and Reforms in Post-Conflict Countries. CRPD. 2015. 28 p.
14. Балусва О.В., Келембет О.С. Методичні принципи відновлення деокупованих територій. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 8. С. 41–44.
15. Колосов А.М., Снітко Є.О., Восьмачкина Н.В. Реінтеграція Донбасу: суспільно-економічні аспекти. Економічний вісник Донбасу. 2018. №2. С. 4–11.
16. Михальська В.В. Постконфліктні управлінські практики в економічній політиці. Політичне життя. 2018. № 2. С. 55–60.
17. Полчанов А.Ю. Постконфліктне відновлення як система. Економіка та держава. 2017. № 5. С. 33–39.
18. Степанів Н.О., Єфременко В.В. Напрями соціально-економічного розвитку постконфліктних територій. Збірник наукових праць Донбаської національної академії будівництва та архітектури. 2018. №1. С. 99–104.
19. Донецька обласна державна адміністрація. Офіційний сайт. 2020. URL: <https://dn.gov.ua/> (дата звернення: 25.08.2020).

## 1.7. Досвід реалізації стратегії розвитку територіальних громад у постконфліктних умовах

*Комплексні науково-технічні програми (КНТП) повинні бути не лише лаконічними, конкретними, а і ...цікавими своєю новизною та інноваційністю.*  
(Богдан Андрушків)

В умовах пандемії та російської агресії на Сході України важливим є програмування гермінативного та соціально-економічного розвитку, власне у цей складний постконфліктний, період становлення нашої держави. Вкрай важливим у цьому процесі є не лише збереження регіонального господарського комплексу, а й інноваційне забезпечення його подальшого науково-технічного розвитку, що дасть можливість перейти від економіки з низькими



---

технологічними укладами до створення і використання технологій більш високого рівня.

Насправді, відсталість технологічної структури, низький технічний рівень виробничої бази промисловості, недостатнє фінансування з боку держави та органів місцевого самоврядування, науково-дослідних робіт, брак фінансових ресурсів гальмують інноваційний розвиток на власній науково-технічній базі. Маємо на увазі коли наукові та дослідницько-конструкторські розробки перетворюються на власний елемент виробництва.

Відсутність регіональної (на рівні області та низового адміністративного району) інноваційної політики, спрямованої на активне стимулювання розвитку виробництва, призводить до негативних наслідків, а брак реально діючих механізмів управління інноваційним їх розвитком не сприяє перетворенню науково-технічної сфери в рушійну силу зростання як регіону, так і національної економіки загалом.

Україна має масштабний ресурсний, природний, промисловий, технологічний та науковий потенціал, проте її конкурентні переваги, в силу відомих причин, ще недостатньо ефективно реалізуються. Це виявляється в низькій конкурентоспроможності вітчизняних товарів, особливо наукомістких виробів з великою часткою доданої вартості. Резерви зростання товарообігу на старій структурній основі та ціновій конкурентоспроможності фактично вичерпали себе. Місце України на світовому ринку в майбутньому залежатиме не лише від того, наскільки ефективно розв'язуватиметься у найближче десятиліття питання використання внутрішніх ресурсів, а в першу чергу, підвищення на основі інновацій конкурентоспроможності вітчизняної економіки

Нині має стати той факт, що альтернативи інноваційному розвитку Тернопільщини немає. Інноваційна економіка в регіоні має стати не лише самостійним сектором вітчизняної економіки, а й умовою підвищення конкурентоспроможності новостворених територіальних добровільних об'єднань громад і країни загалом. Збільшення обсягів виробництва, реалізації, та прибутковості що створюється в інноваційному секторі і за допомогою інновацій у традиційних галузях, слід розглядати як один із найважливіших державних пріоритетів. Державна економічна політика України, у свою чергу, повинна стимулювати перехід до інноваційної моделі розвитку, надати нової культурної й гео економічної сутності

---

загальнодержавним і регіональним проектам та ініціативам. Головним завданням такої політики є забезпечення концентрації ресурсів на пріоритетних напрямках, створення умов для стратегічного партнерства влади, бізнесу та суспільних інституцій у межах інноваційної моделі розвитку. Для цього потрібно сформувати нові інноваційні технології управління розвитком економіки, які сприяли б забезпеченню конкурентоспроможності краю загалом.

Під час обговорення проблем державної науково-технічної та інноваційної політики в Україні увага економістів, наукової громадськості зазвичай зосереджується на питаннях не лише бюджетного фінансування, а й залучення зарубіжних інвестицій. Проте цією проблемою не вичерпується весь комплекс складних взаємозв'язків держави, бізнесу й науки. Створення інноваційної економіки має стати стратегічним напрямом економічної політики України.

В цьому контексті, формування цілеспрямованої стратегії інноваційного розвитку економіки регіону потребує насамперед правильного, чіткого й системного розуміння сутності феномена інноваційної економіки. Вітчизняним фахівцям, політикам, бізнесменам, управлінцям потрібне знання умов виникнення та еволюційного розвитку інноваційної економіки, її закономірностей, складових елементів, механізмів забезпечення для поєднання зусиль, спрямованих на розроблення та реалізацію національної інноваційної системи, яка забезпечила б Україні гідне місце у глобальному світі. В реалізації цього задуму, в наших регіональних умовах, може відіграти досвід розробки і впровадження власне інноваційних засад формування концепції «Комплексної науково-технічної програми: «Нова економіка Тернопільської області» (ресурсономічний контекст). Ця проблематика набирає с особливої гостроти в умовах російської агресії на Сході та пандемії.

Необхідно відзначити що над Концепцією КНТП активно працював авторський склад цього розділу книги, при діловій підтримці, в свій час, керівництва району і зокрема Юліана Сіранта, голови Лановецької районної державної адміністрації, Руслани Кушнір, голови Лановецької районної ради, Георгія Мельника, голови Лановецького місцевого районного осередку Всеукраїнської організації інвалідів «Союз організацій інвалідів України», громадських активістів м. Ланівці ін.

---

Власне цій проблематиці присвячено і цей розділ книги, яка містить багато пізнавальних елементів, які можуть використовуватись як у виробничій практиці так і у навчальних процесах формуванні новітніх українських традицій.

Необхідно пам'ятати що закладена сутність в засади формування будь яких заходів, у т.ч. і Комплексних науково-технічних програм інноваційного характеру передбачає обґрунтування та підстави для виконання наукових розробок у цій сфері та в першу чергу для формування переліку організаційних заходів.

Загалом організація формування комплексної науково-технічної програми: «Нова економіка Тернопільської області» (ресурсономічний контекст) на період 2015 – 2020 рр. виконувалася Тернопільською обласною радою, зацікавленими кафедрами Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, Наукового парку «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля», громадського об'єднання «Академія соціального управління» і передбачала:

*а. Обґрунтування розробок та підготовку організаційних заходів з формування концепції КНТП:*

Для обґрунтування розробок та підготовки організаційних заходів з формування концепції КНТП на наступну довгострокову (20-25 років) перспективу еколого-економічного та соціального розвитку району є достатньо підстав серед яких:

1. Наявність необхідних спеціалістів в головному управлінні економіки облдержадміністрації, науковому парку «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля» та науковців університету з фаху «менеджмент інноваційної діяльності», підтримка громадського об'єднання «Академія соціального управління»;

2. Наукові видання авторів: «Інноваційна політика», «Інноваційна економіка», «Інноваційні засади формування концепції Комплексної науково-технічної програми: «Нова економіка Тернопільської області», ін.;

3. Діяльність в ТНТУ імені Івана Пулюя експериментальної лабораторії ЕЛІТА: «Інновації в науці, техніці, економіці та адмініструванні»;

4. Публікації у фахових всеукраїнських економічних виданнях з проблем реалізації інноваційної політики на мікро-, макро- та мезорівнях (перелік додається);

5. Підготовка заходів з відкриття нових спеціальностей: «Управління інноваційною діяльністю» для підготовки управлінських кадрів у сфері інноватики в різних галузях національної економіки в т.ч. у сфері послуг;

6. В університеті функціонують фахові видання: «Соціально-економічні проблеми і держава», «Галицький науковий вісник», які входять в наукометричні бази США, Німеччини, Швеції, Польщі, Росії та ін.

7. В університеті створюються умови для успішного функціонування: «Обласного центру інновацій» (приміщення, науково методична та нормативна база ін.);

8. Університет брав на цей час активну участь в реалізації програми Темпус-проект: «Міжуніверситетські Стартап-центри для розвитку та підтримки студентських інновацій спільно з університетами Великобританії, Франції, Швеції, Португалії, Фінляндії».

9. В порядку апробації ідеї розробки та впровадження Комплексної науково-технічної програми «Нова економіка Тернопільської області» на навчально-методичній базі ТНТУ імені Івана Пулюя організовано:

– міжнародні, всеукраїнські, регіональні та загальноуніверситетські конкурси інноваційного характеру;

– круглі столи за темою критеріїв інвестиційної привабливості інноваційних проєктів, створення технопарку у Тернополі та області – потенціал України.

*б. Перелік організаційних заходів:*

– формування робочої групи з підготовки заходів в складі представників облдержадміністрації, учених ТНТУ імені Івана Пулюя, інноваційно-інвестиційного кластеру Тернопілля, АСУ;

– визначення провідної організації та керівника групи;

– підготовка найбільш загальної характеристики економіки як Тернопільської області, так і Лановецького району;

– визначення пріоритетів інноваційного розвитку найважливіших галузей та напрямів регіональної економіки;

– розробка конкретних пропозицій та програм з оновлення виробничо-господарської, фінансово-економічної та банківсько-кредитної діяльності на мезо-, мікро- та макрорівнях, сфері підготовки та перепідготовки кадрів;

---

– визначення організаційно-економічних механізмів реалізації програми;

- визначення економічної ефективності заходів;
- вироблення загальних висновків і пропозицій.

*в. Участь громадськості в обговоренні концепції КНТП:*

Для прийняття відповідальних та обґрунтованих інноваційних рішень, формування громадської думки щодо КНТП, необхідно:

– передбачити активне обговорення її в засобах масової інформації, у ВУЗах краю, громадських творчих та політичних об'єднаннях;

– вивчити можливості створення ради старійшин краю, в яку включити керівників громадських об'єднань, у тому числі конгрес інтелігенції, экс-керівників, ветеранів області, міста, авторитетних представників ученого світу, культури і мистецтва, духовенства;

- забезпечити організацію дискусій з проблемних питань.

Насправді після виборів Президента України, органів місцевого самоврядування ця проблематика стала не лише своєчасною, а і надзвичайно актуальною. Децентралізаційні процеси, які наразі тривають в Україні, у різних сферах життєдіяльності територіальних громад, покликані пришвидшити реформи у різних сферах їх життєдіяльності, які б реально сприяли розвитку територій, реформуванню місцевого самоврядування та децентралізації. Адже спроможні громади – сильна держава і їх об'єднання відбувається заради розвитку територій, переваг свого об'єднання.

Рівень діяльності органів місцевого самоврядування, розвиток громадського руху та низових ланок управління значною мірою залежать від соціально – економічного розвитку населених пунктів. Тому під час аналізу громадського руху в умовах Лановецького району приводиться характеристика економічного та соціального потенціалу району та перспективні напрями його розвитку.

Трансформаційні процеси, які відбуваються в соціально-економічному житті району, адміністративно-територіальна реформа, ставлять нові вимоги до реформування місцевого самоврядування та децентралізації.

У першу чергу це – можливість безпосередньо громадою вирішувати, на які найактуальніші проекти витратити зароблені кошти. Проте є ще достатньо питань, не врегульованих законодавчо, які стримують як розвиток вже існуючих територіальних громад, так і

---

створення нових. Тож необхідно ретельно відпрацювати питання, пов'язані з добровільним об'єднанням територіальних громад, обов'язково враховуючи їх спроможність бути самостійною потужною регіональною одиницею.

Аналіз статей що стосуються правового забезпечення реформаційних процесів у державі показує що влада має бути повністю підзвітною громаді. В свою чергу, громада, здатна самоорганізовуватися, щоб вирішувати проблеми людей та розвивати свою територію.

Задля досягнення успіху необхідно поставити конкретну мету і ретельно відпрацювати стратегію впровадження реформ.

Як відомо, 5 вересня 2015 року набув чинності Закон України № 676-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо організації проведення перших виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», за яким «об'єднана територіальна громада вважається утвореною за цим Законом з дня набрання чинності рішеннями всіх рад, що прийняли рішення про добровільне об'єднання територіальних громад, або з моменту набрання чинності рішенням про підтримку добровільного об'єднання територіальних громад на місцевому референдумі та за умови відповідності таких рішень висновку, передбаченому частиною четвертою статті 7 цього Закону» [19].

*Досвід самоврядування сільських громад в Україні.* Еволюція розвитку територіальної громади в Україні відбувалася починаючи від Київської Русі – України. Впродовж століть територіальна громада в Україні, без належної підтримки з боку держави, здійснювала низку важливих функцій, що забезпечували життєдіяльність села чи поселення. Серед них найважливішими були: господарська; соціального захисту; культурно-просвітницька; забезпечення правопорядку на території громади та збереження рухомого і нерухомого майна, а також політична функції.

Господарська функція територіальної громади диктувалася її відповідним способом виробництва та економічною базою. Територіальні громади володіли маєтками і майном. Громадським маєтком вважалися ті об'єкти, прибуток з яких йшов на потреби й видатки всіх односельців – членів громади, а громадським майном – речі, що служили кожному членові громади. Сюди входили «польова власність» (орні землі, сінокоси, полонини, толоки, городи, сади, пасіки, стави) і будівлі (громадська хата, школа, церква, плебанія,

---

корчма, тюрма, шпихлір, стодола, млин, сукновальня тощо). До особливо важливих будівель громад XVIII ст. належали громадські шпихліри – зернові сховища для матеріальної допомоги сільським і міським громадам, відомі по всій Україні, особливо в часи переднівку або голоду [11].

У господарському житті українців побутував прадавній, відомий усім слов'янським народам звичай взаємодопомоги. Учені-етнографи бачать його зародження ще в родовому суспільстві, коли діяв обов'язок допомоги членам свого роду. З часом цей обов'язок трансформувався в добровільну участь у спілках взаємодопомоги сусідніх сімей. Така добровільність освятилася звичаєм, а тому члени громади сприймали взаємодопомогу до певної міри як обов'язок. Прикладом реалізації такого обов'язку було будівництво толокою.

Поширеною формою взаємодопомоги в господарській діяльності територіальної громади можна вважати супрягу. Вона виражалась у тимчасовій спілці двох господарів (найчастіше сусідів), які не мали достатньої кількості робочої худоби, а тому були змушені її об'єднувати на час певних робіт. Крім супряги, стародавньою формою взаємодопомоги під час виконання термінових або трудомістких робіт була толока. Ця форма праці поширена в багатьох народів і виникла вона, безперечно, з появою громади. Сходилися на толоку найчастіше після попереднього запрошення господарів. Не піти на толоку - значило образити господаря. В Україні толокою переважно збирали хліб, сіно, будували хати, громадські будівлі (церкву, школу, «гміну» тощо).

Значну роль у господарській діяльності відігравали громадські позичкові каси, що почали організовуватися вперше на Україні в Галичині у другій половині XIX ст. Фонди позичкових кас нагромаджувалися по-різному: за рахунок продажу громадського лісу чи облігацій, а частіше церковних грошей чи селянської складчини.

Здійснюючи соціальну і культурно-просвітницьку функції, територіальні громади провадили значну виховну роботу. Великим соціальним злом на території українських земель було пияцтво, яке за тих часів набрало досить значних розмірів і виявилось навіть причиною руйнування дрібних селянських господарств [6].

Функції забезпечення правопорядку в громаді, безпеки її членів, збереження майна в селах виконувала спеціальна поліцейська служба. Традиційним гарантом правопорядку була також нічна варта, відома

---

в Україні повсюдно від тих часів, коли необхідно було забезпечити оборону громади від зовнішнього нападу.

Однією з найважливіших функцій територіальних громад у різні періоди нашої історії була функція політична, суть якої зводилась, насамперед, до об'єднання громади в боротьбі із завойовниками, як це було в період Київської Русі і Галицько-Волинського князівства, кочаччини, новітньої історії.

Зовсім в інший період – у 20-ті роки нашого століття Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) про територіальну громаду писало: «Побіч родини, котра є основою сучасної культурної і суспільної організації, – громада є основою сучасної культурної і суспільної організації чоловіка. На громадській організації опирається організація повітів, країв, округів, воєводств і самої держави. І наша сила як народу опирається і зберігається у наших громадах. Наші громади є джерелом нашої господарської сили, є основою, на котрій опирається наша політика, громада є місцем, звідки рекрутуються всі наші борці-герої за краще завтра народу. Є кузницею, де гартується національна сила і свідомість» [11].

Керівниками сільських громад в Україні на ХІІ – початок ХХ ст. – були старости і вйти.

Територіальна громада – спільнота мешканців, жителів населених пунктів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста, районів у містах, що наділені правом самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Територіальна громада – (сіл, селищ, міст), об'єднана загальними інтересами власного життєзабезпечення, самостійного, в межах законів, вирішення питань місцевого значення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

Як показує досвід, жителі території стають фактично громадою, коли вони за Конституцією України розуміють, що їх об'єднує не лише спільне проживання на конкретній території, але й спільна власність, вони відчувають відповідальність і чинять відповідні спільні дії.

*Організаційно-правові засади створення громади.* На даний час громада створюється відповідно до ст. 140 Конституції України, якою визначено, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно



---

вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Відповідно до статті 143 Конституції України територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; ... встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції. [17].

Згідно зі статтею №169 Цивільного кодексу України територіальні громади ... можуть створювати юридичні особи публічного права (комунальні підприємства, навчальні заклади тощо) у випадках та в порядку, встановлених Конституцією України та законом; можуть створювати юридичні особи приватного права (підприємницькі товариства тощо), брати участь у їх діяльності на загальних підставах, якщо інше не встановлено законом. Відповідно до статті 327 Цивільного кодексу України: у комунальній власності є майно, у тому числі грошові кошти, яке належить територіальній громаді; управління майном, що є у комунальній власності, здійснюють безпосередньо територіальна громада та утворені нею органи місцевого самоврядування [18].

Після прийняття Конституції України згідно з 142 статтею усе рухоме та нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, земля, природні ресурси мали бути передані територіальним громадам. А держава мала брати участь у формуванні доходів місцевого самоврядування, фінансово підтримувати місцеве самоврядування. Аналогічно за Земельним кодексом і Лісовим кодексом громада мала стати власником комунального майна, зокрема лісів і землі. Проте, з 1996 року, Верховна Рада не розглядала згаданих вимог Конституції України.

Діяльність територіальної громади як суб'єкта права потребує наділення її такими рисами, які б дали можливість громаді вступати в конкретні правовідносини як активній, дієвій особі, носію суб'єктивних прав та обов'язків.

Правоздатність визначається як абстрактна здатність суб'єкта права мати юридичні права і нести юридичні обов'язки. В Україні зокрема визначається першочергове право з боку територіальної

---

громади як головного суб'єкта місцевого самоврядування. Територіальна громада як первинний колективний суб'єкт місцевого самоврядування, що має право і реалізує здатність на самодіяльність шляхом реалізації наданої компетенції щодо самостійного вирішення питань місцевого значення на підставі власної матеріально-фінансової бази, на самоорганізацію за допомогою форм безпосередньої і представницької демократії та на саморегулювання шляхом прийняття місцевих нормативно-правових актів у межах Конституції і законів України. Відповідальність територіальної громади за ступінь реалізації власних інтересів не обмежується негативними наслідками у виді низького рівня соціальних благ. Юридичне значення в цьому випадку має те, що територіальна громада у випадку прийняття необміркованих рішень, невмілої чи пасивної поведінки, неефективного використання наданих коштів позбавлена права вимагати від держави забезпечення соціальними благами та послугами. Згідно зі статтею 80 Цивільного кодексу України юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді. Згідно зі статтею 81 юридична особа може бути створена шляхом об'єднання осіб та (або) майна. Згідно зі статтею 87 для створення юридичної особи її учасники (засновники) розробляють установчі документи, які викладаються письмово і підписуються усіма учасниками (засновниками). Ще одне пояснення, чому територіальна громада має набути статус юридичної особи. Згідно зі статтею 316 ЦК України правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону. Згідно зі статтею 317 власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном. Згідно зі ст. 2, ч. 2 учасником цивільних правовідносин є територіальна громада.

Згідно зі ст. 327 ЦК України територіальна громада є власником комунального майна. Тому як власник вона може володіти цим своїм правом лише в якості юридичної особи [18].

Загальні збори мають право приймати рішення з усіх питань діяльності. Рішення загальних зборів приймаються простою більшістю.

Депутати місцевої ради є такими ж можливими громадськими представниками, як і будь – який інший член громади. Якщо депутати зберуть підписні листи з делегованими повноваженнями, вони можуть виконати функцію зборів громадських представників зі

---

створення територіальної громади і така можливість передбачена Законом про місцеве самоврядування. У Комітет громадських представників доречно у такій ситуації старатись включити і громадян, що не належать до депутатського корпусу.

Територіальна громада та її повноваження є найкращим аргументом для мера (голови міста), що захищає інтереси громади. Якщо голова чи мер бажають будь – що уникнути контролю своїх рішень, вони очевидно будуть протидіяти створенню громади. У закордонній практиці є практичний досвід застосування для таких цілей електронного урядування. Доречним є поєднання різних інструментів затвердження статуту та обрання членів комітету громадських представників.

Головою територіальної громади може бути будь-який громадянин України, обраний загальними зборами територіальної громади. Голова громади має право демократично обирати собі заступника та секретаря із членів комітету громадських представників на його засіданні. В разі необхідності Комітет громадських представників може залучати до роботи експертів потрібної спеціалізації чи фаху.

Територіальній громаді села належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, що є у власності територіальної громади, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. Право комунальної власності територіальної громади захищається Законом на рівні інших суб'єктів. Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені у територіальної громади і передані іншим суб'єктам права власності без згоди безпосередньо територіальної громади (ст.21 – Закону про місцеве самоврядування, ст.60 п. 1, 2 – Закону про місцеве самоврядування).

Територіальна громада укладає угоди з підприємствами, фізичними та юридичними особами, котрим може здавати в оренду комунальне майно, що є у власності територіальної громади; отримувати благодійну допомогу та залучати її для вирішення проектів в інтересах територіальної громади.

---

Додаткового затвердження статут громади не вимагає. Водночас, для початку господарської діяльності реєстрація статуту після затвердження сільською, селищною чи міською радою можлива на основі Постанови Кабміну 1998 р. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів від 27 липня 1998 року №1150 «Про затвердження Положення про державну реєстрацію статутів територіальних громад» та відповідним Положенням реєстрація статутів територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється районними, міськрайонними (у разі утворення) управліннями юстиції за заявою встановленого зразка [19]. Для реєстрації статуту до органу, що здійснює цю реєстрацію, разом із заявою подаються: статут територіальної громади села, селища, міста; рішення представницького органу місцевого самоврядування про затвердження статуту; протокол пленарного засідання представницького органу місцевого самоврядування, на якому прийнято рішення про затвердження статуту; документ про внесення плати за реєстрацію статуту. Наприклад, затверджений сільською радою статут територіально громади, прийнятий на загальних зборах села Великі Кусківці.

Згідно зі статтею 80 Земельного кодексу України територіальні громади реалізують своє право власності на землю безпосередньо або через органи місцевого самоврядування. Згідно зі статтею 9 Лісового кодексу України право комунальної власності на ліси реалізується територіальними громадами безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування. У відповідності зі статтею 327 Цивільного кодексу у комунальній власності є майно, у тому числі фінанси (грошові кошти), які належать територіальній громаді; управління майном, що є у комунальній власності, здійснюють безпосередньо територіальні громада та утворені нею органи місцевого самоврядування. Згідно зі ст. 117 Земельного кодексу України передача земельних ділянок з комунальної власності у державну здійснюється за рішенням відповідних органів місцевого самоврядування.

Так, згідно зі ст. 152, ч. 3 Земельного кодексу після створення громади як юридичної особи: захист прав громадян та юридичних осіб на земельні ділянки здійснюється шляхом ... відновлення стану земельної ділянки, який існував до порушення прав, і запобігання вчиненню дій, що порушують права або створюють небезпеку порушення прав. Згідно зі ст. 154 органи виконавчої влади та органи

---

місцевого самоврядування без рішення суду не мають права втручатися у здійснення власником повноважень щодо володіння, користування і розпорядження власником належною йому земельною ділянкою. А власником землі і лісу є ... територіальна громада згідно з Конституцією України.

Органи місцевого самоврядування наділені правом лише керувати майном, а не вчиняти юридичні дії.

Найвищим керівним органом громади була копа, копний сход або віче. Перші дві назви більше вживалися на сході України, третя – у Карпатах та Прикарпатті. Коли в громаді існувало звичайне мирне життя без особливих подій на зразок загострення відносин з поміщиком, стихійного лиха, пожежі, то сход, віче переважно збирали для розв'язання чергових проблем громади або виборів нових функціонерів. Іноді віче тривало декілька днів і ставало місцем формування громадської думки, обміну досвідом, особистих ділових і дружніх знайомств. Віче розглядало питання виборів «посадових» осіб, розподіл і перерозподіл земельних ділянок між членами громади (господарськими дворами), визначення земельних ділянок, що мали залишатися в обцинній власності для спільного загального користування, надання окремих ділянок поміщику, іншим громадянам чи приватним особам, питання про оренду, визначення земель під відповідні сівозміни, розподіл або передання іншим користувачам тих ділянок, які з різних причин виявилися без господарів. Окрему групу становили питання, пов'язані з фінансовими справами. Важливою функцією сільської громади вважалася турбота про дотримання всіма її членами норм звичаєвого права. За цим стежили так звані копні та волосні суди, у Карпатах і на Прикарпатті – зборові суди. Дрібні звичаєво-правові чи кримінальні порушення розглядалися присяжними, соцькими або десяцькими.

В свою чергу Столипінська аграрна реформа, була спрямована на створення умов для прискороного розвитку капіталізму на селі через виділення селянських відрубів і хутірського землеволодіння, в перспективі неминуче призвела б до зруйнування селянської громади та її звичаєвих традицій.

Впродовж багатьох років як обласні, так і районні органи влади перебрали на себе окремі повноваження, використовуючи прогалини у законодавстві, спрямовані на реалізацію в повному обсязі статей 118 та 119 Конституції України [17], що визначають повноваження та відповідальність на місцевому рівні. Поступово можливості для

---

вирішення проблем територіальних громад віддалялися від органів регіональної і місцевої влади, тому це питання вимагало внесення відповідних змін до чинної нормативно-правової бази.

Важливий крок у цьому напрямку був зроблений 21 березня 2013 року на засіданні Ради регіонів, під час якого була представлена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Її активно обговорили в регіонах.

Таким чином, Президент у межах своїх повноважень врегулював дуже гостре, наболіле питання прогалин у законодавстві у сфері відносин центральних і регіональних органів влади. Вирішення цих питань дозволить значно підвищити ефективність реалізації програм розвитку кожного регіону, допоможе місцевим органам влади більш якісно, з урахуванням специфіки кожного регіону, планувати свою роботу і здійснювати державну політику.

Президент таким чином консолідує місцеві адміністрації та територіальні органи у питаннях вирішення проблем регіональних громад.

Цілком очевидно, що цінний історичний та сучасний досвід надбання українських громад має лягти в основу розвитку Лановецького району, його населених пунктів. Йдеться насамперед про систему розробки концепцій, прогнозування, планування і розробку програми соціально-економічного розвитку району, яка покликана стати визначальною складовою реалізації економічної політики держави.

*Компонента сталого або гермінативного розвитку* Лановеччини як складова КНТП розроблена відповідно до фундаментальних підходів у політиці державотворення та ринкових трансформацій, вимог Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», проекту сталого розвитку України, інших базових документів, наближених до можливостей району. Її основне завдання – визначити пріоритетні напрями створення реальних умов для поліпшення добробуту населення Лановеччини, вирішення його соціальних проблем на основі підвищення ефективності функціонування регіональної економіки району через структурну реорганізацію, ефективніше використання кліматичних та гео-економічних чинників.

---

Ініціаторами розробки компоненти КНТП, сталого (гермінативного) розвитку Лановеччини знову ж таки виступили районна державна адміністрація і районна рада.

Статус Концепції визначається як документ довгострокового прогнозування еколого-економічного та соціального розвитку території Лановеччини.

Сталий розвиток району – це соціальне, економічно й екологічно збалансований розвиток його території та господарського комплексу. Метою компоненти сталого (гермінативного) розвитку Лановеччини слід вважати забезпечення динамічного, соціально-економічного зростання, забезпечення охорони навколишнього середовища, раціонального використання та відтворення природно-сировинного потенціалу району, поліпшення добробуту населення, в т. ч. умов життєдіяльності інвалідів.

Забезпечення сталого (гермінативного) розвитку Лановеччини має ґрунтуватися на комплексі, притаманному району: сприятливих географічних, гео економічних, демографічних, соціально-економічних, рекреаційних та екологічних особливостей і стимулювати вирішення проблем, що зумовлені факторами лімітуючого характеру – низький рівень сільськогосподарського розвитку, працевлаштування людей, в тому числі з обмеженими можливостями, складні умови проживання в сільській місцевості, високий ризик сільськогосподарської діяльності щодо безробіття.

Основними завданнями компоненти КНТП слід вважати:

- економічне зростання району;
- раціональне й ефективне використання ресурсів;
- охорону навколишнього природного середовища.

Сталий (гермінативний) розвиток Лановеччини базується на принципах:

- гармонізації співіснування людини і природи;
- забезпечення потреб сучасного і створення умов для майбутніх поколінь;
- збереження і відтворення навколишнього природного середовища;
- взаємної відповідальності органів влади, підприємницьких структур та населення за сталий (гермінативний) розвиток міст і сіл;

---

– відкритості та прозорості соціально-економічної політики та участі всіх верств населення в реалізації КНТП соціально-економічного розвитку району.

*Характеристика району.* Через певні історичні, природно-географічні й економічні чинники район належить до регіонів з низьким рівнем розвитку продуктивних сил та сільськогосподарського розвитку.

Характерною ознакою для району стали незайнятість та трудова міграція села. Незважаючи на складні умови, в яких опинився район у період реформи, він один з перших в області перейшов від тривалого спаду до економічного зростання.

Економічна криза суттєво знизила частку промисловості та сільського господарства у створенні внутрішнього валового продукту.

Але, незважаючи на втрату через пандемію свого потенціалу, промисловість і сільськогосподарський сектори відіграли і продовжують відігравати важливу роль в економіці Лановеччини. Структура виробництва підприємницької, сільськогосподарської діяльності стала більш наближеною до ресурсних можливостей району.

Питома вага харчової і переробної галузей сільськогосподарської продукції, які працюють в основному на власній сировині за останні роки зросла майже до 90,1%.

Крім названих, до провідних галузей промислових та сільськогосподарських підприємств слід віднести легку, яка працює в основному на давальницькій сировині.

Відбулися зміни форм власності на землю. Головними видами сільськогосподарської продукції є пшениця, картопля, овочі, фрукти, ячмінь, жито.

Зернове господарство є ефективною галуззю регіонального господарства.

Природно-кліматичні умови дозволяють вирощувати надранні та пізні овочеві культури.

Лановеччина є одним з регіонів, що володіють унікальними умовами для розвитку садівництва. Виробнича інфраструктура Лановеччини представлена розгалуженою транспортною мережею, що включає залізничний, автомобільний транспорт, розвинену систему зв'язку, міжнародну систему телефонного обміну та мобільного зв'язку. Діє розгалужена мережа Інтернет-провайдерів.



---

Розвивається ринкова інфраструктура та фондовий ринок. У місті діє 5 банківських установ, страхова компанія НАСК «Оранта».

*Потенціал людських ресурсів.* Чисельність населення на 1 січня 2009 року становила 31,100 осіб (2,8% населення області) 28 відсотків якого проживало в місті Ланівці. Близько 22402 осіб проживало в населених пунктах. Середній вік населення становив 41 рік. Кількість працездатних осіб – 17327. Відносно низький рівень розвитку обумовив існування надлишку трудових ресурсів. Цим і викликана значна трудова міграція населення Лановеччини. Потрібно сказати що на даний час показники залишилися без особливих змін

*Стратегічні орієнтири, пріоритети та чинники регіонального розвитку Лановеччини.* Політика розвитку району базується на врахуванні комплексу об'єктивних і суб'єктивних чинників сприятливого та лімітуючого характеру. Серед об'єктивних:

- географічний фактор – вигідне географічне положення;
- історичний – своєрідність краю, де збереглась висока культура господарювання, традиції і навички місцевого населення, що в поєднанні з близькістю країн Західної Європи створює передумови для швидкої адаптації населення до ринкових умов господарювання;
- економічний – досягнуті позитивні структурні зрушення є вагомим передумовою для поступового економічного зростання;
- транспортний – розвинута мережа автомобільних шляхів та залізниці з урахуванням географічного положення може принести реальну вигоду району;
- екологічний – порівняно низький рівень забруднення довкілля.

Поряд з існуванням зазначених вище переваг, треба враховувати реальні чинники лімітуючого характеру, які мають суттєвий вплив на соціально-економічні й екологічні процеси. Серед них:

- відсутність нормативної правової бази в регулюванні взаємовідносин між центром і районом;
- реальність сільськогосподарських угідь та низька врожайність багатьох сільськогосподарських культур;
- надлишковість трудових ресурсів;
- високий ризик виникнення небезпечних природних стихійних явищ;
- велика залежність району від поставок енергоносіїв;
- обмеженість внутрішніх фінансово-кредитних ресурсів.

---

*Стратегічне завдання та пріоритети Концепції КНТП соціально-економічного розвитку району.* Стратегічна мета розвитку району полягає у становленні на основі сприятливого інвестиційного клімату високоефективної соціальної орієнтованої економічної системи ринкового типу.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- поліпшення якості життя та соціального забезпечення людей за рахунок економічного зростання;

- створення умов для продуктивної зайнятості населення району;

- забезпечення потреб усіх верств населення в створенні ринку праці як у місті, так і в селі;

- створення власних підприємств у сільському господарстві шляхом відродження допоміжних промислів, зокрема: швейного, з ремонту взуття, перукарського; з переробки м'ясо-молочної продукції (консервні та ковбасні цехи), олійного виробництва тощо;

- забезпечення потреб усіх верств населення в послугах охорони здоров'я, освіти, культури, спорту, соціальній підтримці, житлі;

- розвиток регіонального споживчого ринку;

- досягнення зростання валової доданої вартості;

- зміна структури промислового виробництва шляхом збільшення питомої ваги продукції деревообробної, харчової галузей та будівельних матеріалів;

- технічне і технологічне переозброєння та модернізація підприємств, які не працюють;

- розвиток ринку сировинної бази для видобувної і переробної продукції (зокрема, кар'єрів піску та глини);

- створення умов єдиної регіональної системи зовнішньоекономічної діяльності;

- освоєння та випуск конкурентоспроможної продукції;

- освоєння та модернізація виробництв, які базуються на досягненнях науково-технічного прогресу.

Основним завданням необхідно вважати створення ефективного механізму впливу органів влади на розвиток промисловості та сільського господарства, який має передбачати:

- розвиток міжгалузевої кооперації та системи виробничого сервісу;

- 
- налагодження механізму міжрегіональної та регіональної кооперації з метою утворення замкнених технологічних циклів випуску продукції, особливо сільськогосподарського виробництва;
  - розробка системи інформаційного забезпечення міжрегіональних та регіональних ринків, в тому числі промислової продукції;
  - підтримка місцевого виробника і протекціонізм щодо нього з використанням усіх дозволених законодавством України заходів;
  - сприяння появі ефективних власників;
  - організацію поєднання державного впливу і ринкових регуляторів у сільськогосподарському та промисловому виробництві;
  - залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у структурну перебудову пріоритетних галузей сільського господарства та промисловості району.

*Агропромисловий комплекс та земельні відносини Лановеччини.*  
Пріоритетними напрямками розвитку агропромислового комплексу району є:

- завершення реструктуризації сільськогосподарських підприємств району;
- побудова неформальної відроджувальної вертикалі на основі виявлення аграрного центру відродження агроформування села і міста;
- формування ефективного агропромислового виробництва з поглибленою переробкою та зберіганням сільськогосподарської продукції;
- підтримка як колективних сільськогосподарських підприємств, так і приватного сектора, створення ефективно інфраструктури обслуговування аграрного виробництва;
- вдосконалення фінансово-кредитного обслуговування аграрного виробництва;
- невідкладне запровадження систематичного моніторингу здійснюваної аграрної реформи на селі;
- здійснення системних заходів щодо підтримки індивідуального аграрного сектора;
- створення на науково обґрунтованих засадах оптового ринку сільськогосподарської продукції.

Успіх проведення реформ у агропромисловому комплексі та його розвитку залежатиме від земельної реформи в районі та й в області.

---

З метою належного регулювання земельних відносин необхідно забезпечити:

– завершення процесу оформлення приватної власності на землю (пай);

– впровадження важелів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель;

– налагодження роботи органів інфраструктури ринку землі за участю кваліфікованих землевпорядників;

– невідкладне створення земельних банків;

– завершення інвентаризації земель усіх категорій та здійснення розмежування земель державної та комунальної власності;

– контроль з боку держави за використанням і охороною земель.

Пріоритетними напрямками нарощування енергетичних потужностей (в період енергетичної кризи) необхідно вважати:

– будівництво мікро-, міні-, малих та середніх гідроелектростанцій на річках;

– запровадження електро- та теплогенеруючих установок з використанням енергії вітру, сонця, термальних вод, виробництва біогазу, інших екологічно чистих джерел енергії, які можна використовувати на території Лановеччини;

– розвиток малої теплоенергетики з використанням відходів деревини.

Завдання і шляхи енергозабезпечення:

– запровадження стовідсоткового обліку споживання енергоносіїв усіма категоріями споживачів;

– впровадження сучасного устаткування енергозберігаючих технологій в усіх сферах суспільного виробництва району;

– вдосконалення схеми теплозабезпечення житлових багатоповерхівок та одноосібних будинків міста і села;

– заміна застарілого і зношеного обладнання комунікацій, електро-, газоліній з метою зменшення втрат енергоносіїв;

– модифікація енерго-газового забезпечення бюджетних установ з переведенням на 100% автономне теплозабезпечення.

*Виробнича та соціальна інфраструктура.* Головним завданням розвитку житлово-комунального господарства району є:

– проведення реформування структури управління житлово-комунальним господарством;

---

– поступовий перехід до самоокупності галузі з одночасним зменшенням собівартості послуг та підвищенням якості обслуговування;

– створення єдиного розрахункового комп'ютерного центру в Ланівцях;

– створення товариств співвласників житла;

– нарощування будівництва житла різних форм власності;

– забезпечення жителів усіх населених пунктів району якісною питною водою;

– технічне переоснащення житлово-комунального господарства;

– удосконалення правового регулювання питань функціонування і розвитку житлово-комунального господарства.

Основні завдання в галузі торгівлі та побутового обслуговування:

– розвиток інфраструктури, створення раціональної мережі підприємств торгівлі та побуту на території міста;

– створення торгово-сервісних центрів та супермаркетів;

– наповнення споживчого ринку району якісними та безпечними для життя і здоров'я людей товарами;

– підвищення кваліфікації спеціалістів торгівлі та побутового обслуговування населення.

*Лісопромисловий комплекс Лановеччини.* Ефективне використання лісів та лісосировини є одним з визначальних чинників сталого (гермінативного) розвитку та життєзабезпечення населення Лановеччини.

Основні стратегічні завдання розвитку комплексу:

– ведення лісового господарства винятково на ефективній основі;

– врахування соціально-економічного становища місцевого населення та його традиційного життєвого устрою і менталітету;

– розвиток спеціальної економічної зони;

– розвиток депресивних територій району;

– розвиток мережі виробничої і соціальної інфраструктури населених пунктів району;

– проведення екологічного обґрунтування розміщення продуктивних сил району;

– відновлення і збереження навколишнього природного середовища.

Господарська діяльність лісового господарства спрямована на вирощування високопродуктивних лісових насаджень, одержання

---

деревини для народного господарства, охорону лісів від пожеж, шкідників і хвороб з метою раціонального використання і відтворення лісових ресурсів, захисту ґрунтів від ерозії й охорони навколишнього середовища тощо.

*Соціальна та гуманітарна сфера.* Пріоритетні напрями соціального розвитку:

- запровадження науково обґрунтованих єдиних регіональних соціальних стандартів на основі загальнодержавних;
- підвищення реальних доходів населення району;
- застосування заходів щодо ліквідації бідності, скорочення прошарку малозабезпечених людей.

Головними пріоритетами у сфері охорони здоров'я громадян мають стати:

- доступна й якісна первинна медико-санітарна та спеціалізована допомога всім верствам населення Лановеччини;
- ефективне використання фінансового, матеріально-технічного та кадрового потенціалу галузі району;
- забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя;
- удосконалення моделі фінансування охорони здоров'я;
- реалізація заходів щодо здорового способу життя населення;
- сприяння розвитку фізкультури і спорту.

У галузі освіти необхідно забезпечити:

- зміцнення матеріально-технічної бази закладів освіти району;
- забезпечення підготовки робітників і фахівців відповідно до потреб галузей народного господарства району.

Головними завданнями у сфері культури і мистецтва мають стати збереження духовного потенціалу, культурної спадщини і самобутності краю, підтримка обдарованої молоді, зміцнення матеріальної бази закладів культури та оснащення їх сучасними технічними засобами.

Традиції української національної культури і досі зберігаються та плідно розвиваються нинішнім поколінням.

Творча спадщина усіх жанрів національної культури стала предметом уваги працівників культури району. Виховуючи глядача на кращих зразках світової культурної спадщини, національної культури, опановуючи високу культуру сучасності, нести в маси національне мистецтво, шукати нові пріоритетні, інноваційні форми роботи - обов'язок кожного, хто є сьогодні носієм нашої духовності.

---

Основним завданням відділу культури і туризму Лановецької райдержадміністрації є вирішення питань організації повноцінної діяльності культосвітніх установ. У районі діє 34 заклади клубного типу, із них: 1 районний будинок культури; 10 сільських будинків культури; 23 сільських клуби. Разом із сумісниками працюють 55 чоловік.

У Лановецькому районі діють 11 освітньо-культурних комплексів у таких населених пунктах: Вишгородок, В. Куськівці, Верещаки, Ванжулів, Вербоivecь, Білозірка, Борщівка, Затірці, Москалівка, Юськівці, Якимівці. Аналізуючи їхню роботу, можна сказати, що завдяки тісній співпраці структурних підрозділів комплексу якісно покращилась діяльність клубних закладів села і всіх підрозділів зокрема.

Працівниками закладів культури щороку організовуються і проводяться понад 2466 масових заходів, які відвідує населення як Лановець, так і сіл району. Особлива увага приділяється подальшому розвитку аматорських «народних» та «зразкових» колективів і різножанрових художніх колективів. Щороку відкриваються все нові імена як окремих виконавців, солістів-вокалістів, так і вокально-хорових, хореографічних, театральних колективів. Всі вони задіяні у масових заходах, тематичних вечорах, вечорах-зустрічах.

Традиційними на Лановеччині стали свята державного та місцевого характеру:

2016-ий рік на Тернопільщині оголошено роком Івана Марчука – народного художника України, лауреата Національної премії України ім. Т.Г.Шевченка, Почесного громадянина м. Тернополя, одного із найвизначніших геніїв сучасності, уродженця села Москалівка Лановецького району. Перший музей славетному художникові створили його земляки у рідному селі Москалівці в 2010 році.

У с. Молотків функціонує комунальна установа «Меморіальний комплекс-музей «Молотківська трагедія». В майбутньому в районі планується відкриття історико-культурного центру «Волинь», який дасть змогу приймати не лише українських, а й іноземних туристів.

Також планується реконструкція кіноконцертного залу на базі кінотеатру «Супутник» для кращої організації проведення масових заходів в районі.

*Скарбниці мудрості людської.* У центрі діяльності як Лановецької центральної бібліотеки, так і сільських бібліотек в сьгоднішніх умовах було і залишається обслуговування користувачів, задоволення

---

їхніх запитів, щоб бібліотека була справжнім центром просвітництва, спілкування, дозволя, була інтелектуальною скарбницею для теперішніх і майбутніх поколінь.

Вже понад 60 років не одне покоління мешканців містечка і району користується послугами центральної бібліотеки, діяльність якої віддзеркалює політичні і суспільні процеси держави і краю, є своєрідним літописом їх життя. Із фондом у майже 45 тис. книг вона щорічно обслуговує 2600 користувачів, яким видає понад 50 тис. документів.

Усі роки свого існування бібліотека відображала потреби суспільства. Попри всі негаразди сучасного життя їй вдалося зберегти своє обличчя, авторитет, високий рівень роботи, що забезпечує їй гідне місце в житті району.

Ідея проведення літературно-мистецьких вечорів-зустрічей із видатними людьми краю зародилась ще у 2000 році, коли першим гостем районної бібліотеки був народний артист України, актор Львівського драматичного театру ім. М. Заньковецької О. Б. Гринько. Згодом вітали ланівчани народну артистку України Т. Дідик, народного художника України, Шевченківського лауреата І. Марчука.

З метою виявлення знаменитих імен Ланівцького краю працівники бібліотеки провели велику пошукову роботу. Сьогодні цей список нараховує вже понад 60 чоловік.

Бібліотека організовує творчі зустрічі земляків гуманітарного профілю з читачами.

На знак пошани славетних земляків в читальному залі бібліотеки створено галерею «Гордість Лановеччини – слава України».

До ювілейних дат видатних людей краю підготовлено бібліографічні списки «Новела життя і творчості Б. Мельничука», «В. Фольварочний: поет, драматург», «Т. Комаринець – літературознавець, фольклорист, громадський діяч», «Мистецьке диво Івана Марчука», «Ланівці: погляд крізь роки», «Першому Карпатському рейду 60», – Георгія Мельника.

*Етапи та механізми реалізації Концепції КНТІП.* Основний принцип функціонування регіонального механізму економічного та соціального розвитку полягає в збалансованому управлінні розвитком краю, раціональному використанні ресурсного потенціалу, стимулюванні охорони довкілля та відновленні його природних властивостей.



---

Основоположним елементом організаційно-економічного (господарського) механізму регіонального розвитку є відносини власності, а покликання, – їх вдосконалення.

Головне завдання регіональної влади у цій сфері – забезпечення рівних конкурентних умов для всіх форм власності.

Визначальним критерієм оцінки ефективності тієї чи іншої форми власності в процесі її функціонування повинна бути економічна і соціальна результативність.

Стратегічним напрямком подальшого вдосконалення організаційних форм і структури відносин власності в районі є завершення всіх реформаційних процесів. Вона має здійснюватися різновекторно механізмами залучення інвестицій у розвиток підприємств міста і села. Регіональна соціально-економічна політика повинна передбачити застосування механізму банкрутства до підприємств, які протягом тривалого часу не можуть ліквідувати заборгованість перед державним бюджетом і Пенсійним фондом.

Важливим ринковим механізмом регулювання є конкурентне середовище, забезпечення його функціонування та подальшого розвитку через сприяння в реалізації антимонопольного загальнодержавного механізму регулювання.

З цією метою важливими напрямками є:

– забезпечення ефективного контролю за недопущенням та попередженням порушень антимонопольного законодавства;

– сприяння суб'єктам господарювання, насамперед малого і середнього бізнесу, щодо доступу на існуючий ринок та створення організаційно-економічних умов для виходу нових суб'єктів господарювання на монопольні ринки;

– захист інтересів підприємців та споживачів від неправомірних обмежень конкуренції та впливу негативного тіньового сектора економіки;

– стимулювання нарощування, випуску різноманітних товарів, робіт та послуг, сільськогосподарської продукції району, здатних ефективно конкурувати на ринках, де домінує продукція іноземних виробників.

Удосконалити інституційно-правовий елемент регіонального господарського механізму який відіграє важливу роль у процесі усунення структурної реформації економіки району, здійснення ринкових перетворень відповідно до Європейських стандартів.

Ключовими завданнями регіональної влади в цій сфері є:

---

– ефективно проведення місцевими органами влади державної регулятивної політики з урахуванням Європейської регіональної специфіки;

– формування і забезпечення ефективного функціонування організаційного механізму рівних можливостей для всіх суб'єктів підприємницької діяльності;

– вдосконалення структури діяльності підприємств корпоративної саморегуляції.

До важливих завдань щодо управління державними корпоративними правами належать ліквідація і недопущення заборгованості перед бюджетом та Пенсійним фондом, виплата заробітної плати працівникам усіх форм власності, досягнення показників, які передбачені відповідними регіональними програмами, залучення інвестицій, проведення реструктуризації чи реконструкції, забезпечення економічної безпеки району тощо.

Особливе місце в реалізації Концепції КНТП соціально-економічного розвитку Лановеччини посідає малий бізнес, який є найдемократичнішим інститутом ринкової економіки, що забезпечує значну частку валової доданої вартості і значну частку робочих місць.

Першочерговим завданням місцевої влади є сприяння створенню інфраструктури для обслуговування малого бізнесу, що містить: заснування, участь та пряме фінансування певних установ інфраструктури, соціальні замовлення, ваучерні програми (субсидіювання тренінгових чи освітніх курсів).

Усунення адміністративних суб'єктів шляхом: спрощення процедур надання в оренду та дозвільних документів; встановлення прозорого та справедливого порядку одержання дозволів на розміщення малих архітектурних форм; створення місцевих фондів гарантування кредитів; оприлюднення інформації про комунальне майно, що може здаватися в оренду; організація відкритих тендерів на виконання замовлень місцевої влади.

*Засоби фінансового забезпечення* – ключовий елемент Концепції КНТП соціально-економічного розвитку району.

Визначальна його функція – раціональне використання фінансово-кредитних та інвестиційних ресурсів в умовах російської агресії на Сході та пандемії.

Важливим напрямом діяльності регіональних владних структур є їх усебічна робота щодо формування сприятливого інвестиційного клімату в районі відповідно Європейських вимог.

---

Реалізація Концепції КНТП розвитку передбачає два етапи.

Перший етап – відновлення докризового рівня, обсягів виробництва промислової та сільськогосподарської продукції. На цьому етапі процес виробництва буде здійснюватися переважно на екстенсивній основі.

Другий етап характеризується переважно використанням інтенсивних факторів соціально-економічного розвитку. Першим із ієрархії пріоритетів буде технічне переозброєння матеріального виробництва та невиробничої сфери. На цьому етапі в сукупність пріоритетів реально включатиметься соціальний розвиток і екологічне оздоровлення міста і села, перехід до застосування економічних механізмів регулювання соціально-економічних процесів, що є притаманним для цивілізованого соціально-орієнтованого ринкового середовища.

Початок другого етапу накладається на кінець першого і є його логічним продовженням.

Концепція КНТП розвитку Лановеччини повинна визначати довгострокову (20 – 25 років) перспективу еколого-економічного та соціального розвитку району. Пріоритети, визначені Концепцією, будуть враховуватись у таких програмних документах:

- стратегічних програмах економічного та соціального розвитку району;

- програмах економічного та соціального розвитку Лановеччини, що розроблятимуться на період повноважень новообраних органів місцевого самоврядування;

- щорічних програмах економічного і соціального розвитку району.

Заходи, які будуть впроваджені в районі щодо реалізації Концепції КНТП розвитку, залежатимуть від успішності вирішення проблем російської агресії на Сході та пандемії, а також від прийняття Верховною Радою України відповідних законодавчих актів а Кабінетом Міністрів нормативних документів.

**Список використаної літератури:**

1. Амоша О.І. Іноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення. *Економіст*. -2005.- № 6 – С. 28-32.
2. Богданович В., Семенченко А. Формалізація стратегічного планування у сфері державного управління. *Економіка України* №2, 2007, с. 13-26.

- 
3. Волков О.І., Денисенко М.П., Гречан А.П. та ін. Економіка та організація інноваційної діяльності: Підручник (третє видання). – К: Центр учбової літератури, 2007. – 662 с.
4. Зайцев. Научно-техническая политика Японии: изменение приоритетов. // МЗиМО. – 1987. – № 1.
5. Інноваційна політика. За заг. редакцією Б.М.Андрушківа. – Тернопіль: ТЗОВ «Терно-Граф», 2012. – 484 с.
6. Інноваційні засади формування концепції Комплексної науково-технічної програми: «Нова економіка Тернопільської області» за загальною редакцією Б.М.Андрушківа. / Б. М. Андрушків, Н. Б. Кирич, І.А. Погайдак, Р. П. Шерстюк ін. За заг. ред. Андрушківа Б.М. – Тернопіль: ТЗОВ «Видавництво Астон», 2014.- 208 с.
7. Інноваційна складова економічного розвитку: Монографія / НАН України, Ін-т економіки; Відп. ред. Л.К. Безчасний. – Київ, 2000. – 262 с.
8. Комбіновано-інноваційні підходи до формування організаційного механізму управління чинниками ефективної діяльності підприємства в умовах економічних ризиків. (Інституціональні адаптивно-трансформаційні акценти Європейської інтеграції). – Тернопіль: «Тернограф», 2015. - 408 с.
9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб. / Держ-комстат України. – К., 2000.
10. Питер Друкер. Рынок: как выйти в лидеры. Практика и принципы. – М., 1992.
11. Стратегія розвитку розвитку адміністративного району (Концептуальні засади організації соціально-економічного розвитку у контексті формування добровільних об'єднань територіальних громад Ланівеччини) (Б.М.Андрушків, Н.Б.Кирич ін. –Тернопіль ФОП Паляниця В.А., 2017. – 456 с.
12. Статистичний щорічник України за 2013 р / Державний комітет статистики України за ред. Осауленка О.Г. – 567с.
13. Стратегія соціального і економічного розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416
14. Сухорукоє А.І., Данілов ОД., Недашківській М.М., Сухорукова О.А. Управління інноваціями / За ред. А.І. Сухорукова. – К.: Видавничий дім «Комп'ютере», 2003. - 206 с.
15. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підручник. – К.: Либідь, 2006. – 480 с.
16. Закон України № 676-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо організації проведення перших виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», (5 вересня 2015 року).
17. Конституція України;
18. Цивільний кодекс України;
19. Постанова Кабінету Міністрів від 27 липня 1998 року №1150 «Про затвердження Положення про державну реєстрацію статутів територіальних громад».

---

Наукове видання

**СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ  
В УМОВАХ ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

монографія

Підписано до друку 05.01.2021 р.  
Формат 60x84/16. Друк офсетний.  
Гарнітура TimesNewRoman. Умов. друк. арк.: 22,3  
Наклад прим.: 500. Замовлення № 1002/21

Видавець: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»,  
м. Київ, вул. Бориспільська, 9,  
Свідоцтво: серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач: СПД Андрієвська Л.В.  
м. Київ, вул. Бориспільська, 9,  
Свідоцтво: серія В03 № 919546 від 19.09.2004 р.